

Verslag van de debatavond burgerinitiatief Megastallen Nee, gehouden op 16 december 2009 in De Vrije Teugel te Uden, aanvang 19.30 uur

Aanwezig: circa 350 gasten

Voorzitter: de heer R. Engelfriet

1. Opening

De voorzitter, de heer **Engelfriet**, opent de bijeenkomst om 19.34 uur en heet de aanwezigen welkom. In Vak L (luisteren) zit een aantal Statenleden, zij zullen vanavond alleen luisteren. Op 19 maart hebben ze een belangrijke vergadering over dit thema. Doel van de avond is om zoveel mogelijk verschillende geluiden te horen en vervolgens bruggen te slaan. De bijeenkomst is een initiatief van Megastallen Nee, de provincie Noord-Brabant en BrabantBalie.

De avond ziet er als volgt uit: namens de provincie licht de heer Post eerst de stand van zaken toe. Vervolgens worden de initiatiefneemsters, Jeanne Stoks en Sonja Borsboom, geïnterviewd. Daarna komen de punten 'Megastallen en economie' en 'Megastallen en volksgezondheid' aan de orde. Deze punten worden beide ingeleid door een aantal sprekers. Aan het einde van de avond worden de initiatiefneemsters opnieuw geïnterviewd. Het duo Hoog en Droog zal een intermezzo verzorgen.

2. Presentatie stand van zaken door de heer Post

De heer **Post** van de provincie Noord-Brabant licht toe dat er in Brabant sprake is van grootschalige platteland vernieuwing. De aanleiding daarvoor was de klassieke varkenspest in 1997. In 1998 volgde een herstructureringswet en in 2002 een reconstructiewet. Die wetten leidden in 2005 tot het vaststellen van provinciale reconstructieplannen die in 2017 voltooid moeten zijn. De reconstructie is een wettelijke taak van de provincie. In Brabant worden de plannen uitgevoerd door reconstructiecommissies. Bij het in gang zetten van de reconstructie is steeds een groot aantal partijen betrokken. Er was voor de plannen niet alleen geld nodig, maar ook draagvlak en dynamiek. Op het platteland gaat het niet alleen maar om landbouw, maar ook om zaken als natuur, duurzaamheid, milieu en wonen. Momenteel wordt 20.000 ha landbouwgrond omgezet in natuur. Daardoor keren diersoorten zoals de das terug. Dorpsontwikkelingsplannen zorgen voor verbetering van de leefbaarheid. Er komt nieuwe ruimte rondom dorpen die gebruikt kan worden voor woningbouw. Ook de recreatiesector krijgt meer lucht, mede doordat er nieuwe fiets- en wandelpaden worden aangelegd.

De intensieve veehouderij en de megastallen spelen een rol in deze ontwikkelingen. Veel bedrijven moeten gedwongen verplaatsen. Er gaan in Brabant vele honderden bedrijven stoppen en er komen er hoogstens honderd bij, op andere plekken. Er wordt dus gesloopt en grond wordt daarna ontwikkeld. Het is de bedoeling de dynamiek in de landbouw te gebruiken om de leefbaarheid in stand te houden en te vergroten.

In de toekomst zal de provincie nieuwe zaken gaan oppakken, zoals de discussie over fijnstof. Daarnaast zal men creatief met plannen omgaan, vasthouden aan de hoofdoelen, zich richten op het totaalpakket en veel overleggen met de betrokkenen. De streekcommissies voeren de plannen uit.

3. Interview dames Stoks en Borsboom, initiatiefneemsters Megastallen Nee

Mevrouw Stoks is werkzaam als opleidingsadviseur bij een opleidingsinstituut in de bouw en woont sinds vijftien jaar in Boekel, een plaats met veel intensieve veehouderij. Mevrouw Borsboom woont in Ulicoten, vlak bij Baarle-Nassau. Eerder was ze

accountant, nu doet ze verschillende zaken op dat gebied en studeert ze Milieuwetenschappen. De dames hebben elkaar in het najaar van 2008 ontmoet. Ze waren beide actief op het gebied van de intensieve veehouderij en hebben besloten tot een burgerinitiatief tegen de megastallen. In maart 2009 is een handtekeningenactie gestart. Volgens de dames zijn voor de overheid de belangen van de burgers ondergeschikt aan de belangen van de sector van de intensieve veehouderij. Die belangen botsen voortdurend. Burgers worden slecht voorgelicht en tegengewerkt. Het is als burger lastig om daar doorheen te prikken. Bij het samenstellen van de reconstructieplannen zijn de burgers onvoldoende betrokken. Aanvankelijk lijken plannen vaak mooi, maar in de praktijk pakken zaken heel anders uit. Hoewel het initiatief zich specifiek richt op megastallen, gaat het de dames om de leefbaarheid van de kleine kernen in den brede. De belangen van de burgers en van de volksgezondheid moeten daarbij voorop staan. Concreet vraagt het burgerinitiatief om een pas op de plaats bij het ontwikkelen van nieuwe bedrijven.

Het initiatief is niet gericht tegen boeren; de band tussen boeren, burgers en buitenlui moet behouden blijven. Het liefst zien de dames echter kleinschalige bedrijven en geen megastallen. Onder een megastal verstaan ze, net als de Universiteit Wageningen, een bedrijf dat groter is dan driehonderd Nederlandse grootte-eenheden. Daarbij gaat het om 1,5 ha grond, oftewel drie voetbalvelden. De aantallen dieren op die ruimte kunnen variëren van bijvoorbeeld 2500 vleeskalveren tot 7500 vleesvarkens of 220.000 vleeskuikens. Boeren kunnen binnen die marges prima hun werk doen. Steeds meer mensen laten zich horen over de megastallen en verzetten zich ertegen. De dames hopen dat vanavond de zorg van de Brabantse burger duidelijk naar voren komt en dat het besef ontstaat dat er een grens bereikt is.

4. Megastallen en economie

De heer **Swinkels** is van de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO). Hij is geboren en getogen in Brabant en woont nu in een plattelandsgemeente in Boxtel. Er is sprake van een economisch gezonde sector met een scherpe focus op Nederland en de omringende landen. De toegevoegde waarde van die sector bedraagt 4 miljard, waarvan 3000 gezinnen afhankelijk zijn. Ze biedt werk aan 72.000 mensen. Op het gebied van duurzaamheid is Nederland koploper in Europa. Bij duurzame ontwikkeling moet er gezocht worden naar een balans in economie, mens en dier, milieu en omgeving. Dat is de enige weg naar de toekomst. De veehouderij zal in diversiteit gaan toenemen. De aard van de ontwikkelingen in de sector hangt af van de interesse van de ondernemer, van de locatie van bedrijven en van de markt. Bij dit laatste speelt de consument een bepalende rol. Hoewel breed draagvlak in de samenleving belangrijk is, blijft bij de ondernemers voorop staan dat ze een boterham kunnen verdienen. De veehouderij staat voor een breed draagvlak in de maatschappij. Ondernemers moeten echter wel ruimte krijgen. Bij een stop krijgen we veel grotere problemen.

Mevrouw **Schut** is 34 jaar boerin geweest in Noord-Limburg. Ze was vroeger lid van verschillende landbouworganisaties; nu vertegenwoordigt ze het Platform Aarde, Boer en Consument. Ze heeft in Limburg via een burgerinitiatief actie gevoerd tegen een megabedrijf. De megastallen en de economie moeten volgens haar in een bredere context worden geplaatst. De huidige wereldeconomie staat onder druk. Hier is overvloed aan voedsel, elders is er veel honger. Ontwikkelingen in de agrarische industrie bevinden zich in een kritieke periode. Door onder andere schaalvergroting, overproductie en concentratie van markt en macht is er sociale uitsluiting en lage inkomensproblematiek bij landbouwbedrijven ontstaan.

Het systeem moet nu veranderd worden. Bij de komst van megastallen moet een afweging worden gemaakt wat betreft duurzame ontwikkeling. De samenleving is gebaat bij goed en gezond voedsel. De maatschappij moet kiezen. Voor een megastal is zeer goed ondernemerschap vereist.

Het huidige beleid levert voor de boer en boerin niets op. Boerenlandbouw en gezinslandbouw moeten weer opgebouwd worden. De economie moet altijd ten dienste staan van de mens, het dier en het milieu. Landbouwbeleid is een politieke keuze gestoeld op democratisch beleid vanuit de bevolking.

De heer **Rombouts** werkt als coördinator voor het programma plattelandseconomie voor de Brabantse Milieu Federatie (BMF) en is opgegroeid op een boerderij in Odiliapeel. De BMF is een reconstructiepartner die in het spanningsveld opereert van enerzijds een principiële en anderzijds een pragmatische aanpak. Enerzijds meent ze dat de intensieve veehouderij niet duurzaam is en dat heel moeilijk kan worden. Anderzijds is de aanwezigheid van de sector een maatschappelijk gegeven.

In de reconstructieplannen zijn afspraken gemaakt. Die afspraken zijn echter achterhaald omdat de situatie en de wet- en regelgeving zijn veranderd. Aanvankelijk zou er alleen ontwikkeling plaatsvinden in de landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's). Er is nu echter ook sprake van ontwikkeling in verwevingsgebieden, daar ligt het grote probleem. Veel dierrechten zijn uit Gelderland en Overijssel gekomen in plaats van uit de extensiveringsgebieden in Brabant. Gemeenten moeten beter sturen. De Provinciale Staten zijn daar ook debet aan. Er ontbreekt een krachtige regisseur. De provincie zou die rol op moeten pakken, want de gemeenten pakken onvoldoende door. Laat in de LOG's de landbouw zich ontwikkelen onder goede milieucondities.

Discussie met de zaal

Een aanwezige uit Gemert vindt de reconstructie een grote glijbaan. Oorspronkelijk is afgesproken dat er drie soorten gebieden zouden komen: extensiveringsgebieden, verwevingsgebieden en LOG's. Er zou alleen ontwikkeld worden in de LOG's. In Gemert wordt echter ook gebouwd in verwevingsgebieden en in extensiveringsgebieden. Er is totaal geen sprake van duurzaamheid, over tien jaar zitten we hier met de gebakken peren.

Een boerin meldt dat ze een bedrijf in een LOG heeft. Ze doen daar alles in het kader van dierenwelzijn. Weersinvloeden hebben geen invloed op het binnenklimaat. Er is een grote reductie in het gebruik van antibiotica.

Een aanwezige woont in het LOG van Elsendorp. Hij verzet zich tegen de ontwikkelingen die gaande zijn, bijvoorbeeld in de gemeente Gemert. In zijn buurt ligt een aanvraag voor een grote nertsenfokkerij van het bedrijf Van Deursen bv. De leefbaarheid in Elsendorp gaat met deze ontwikkeling sterk achteruit. De huizenprijzen kelderen en huizen staan langer te koop. De leefbaarheid in de kleine kernen loopt gevaar.

Een aanwezige is slachtoffer van de intensieve veehouderij. Hij heeft MRSA en vraagt zich af waar hij zijn kosten kan verhalen.

Een andere aanwezige stelt dat veel megabedrijven een bedrijfsleiding hebben die geen binding met de omgeving heeft, en zich daar dan ook niets van aantrekt.

Een aanwezige is Q-koortspatiënt. Megastallen kunnen in de toekomst ziektes teweeg gaan brengen en doen dat nu misschien al. Hij spreekt namens een patiëntenvereniging in oprichting. Bij besluitvorming over megastallen moet daar rekening mee worden gehouden. Bestuurders moeten zich goed laten informeren. Een aantal aanwezigen maakt opmerkingen van gelijke strekking.

Een bezoeker meent dat er kleine bedrijven moeten komen, die goede producten produceren. Er is goed vlees voor een goede prijs nodig. Daar is iedereen bij gebaat. Nieuwe technieken worden nu niet gebruikt om de veehouderij gezonder te maken, maar vooral om meer varkens te kunnen houden.

Een bezoeker is aanwezig van de Nederlandse Vereniging van Veganisten en de Partij voor de Dieren. Voor het produceren van vlees is veel voedsel nodig. De consumenten blijven de boeren stimuleren om vlees te produceren. Er is echter genoeg grondgebied in Nederland om voor iedereen plantaardig voedsel te verbouwen. Ze wil iedereen stimuleren om vegetarisch te gaan eten; een plantaardig dieet is gezond.

Een varkenshoudster uit Aarle-Rixtel houdt ontzettend van varkens en het verzorgen daarvan. Als je ze goed verzorgt, krijg je veel terug. Ze houdt van haar vak en wil dat blijven uitoefenen. Ze vindt het jammer dat alle boeren over een kam worden geschoren. Veel boeren doen hun best. Er wordt gewerkt aan het binnenklimaat van stallen, maar ook aan de geuruitstoot van bedrijven. Daar wordt veel aan verbeterd. Het is belangrijk dat men met elkaar in gesprek blijft over de kwestie. Ze is bezig met verplaatsing naar een LOG, waar ze zelf willen wonen in een fijne omgeving en waar de kinderen veilig naar school kunnen fietsen. Ze nodigt iedereen uit om bij haar op het bedrijf te komen kijken.

Een inwoner van een toekomstig LOG-gebied meent dat de balans weg is en dat naar de inwoners niet geluisterd wordt.

Een ondernemer in een LOG meent dat het in de LOG's te vol wordt. Er blijft geen landschap over. Ze vindt de natuur in haar LOG mooi en hoopt dat die behouden blijft.

Een aanwezige heeft een gezinsbedrijf met varkens. Sinds 1998 doet hij moeite om te voldoen aan alle milieuwetgeving. Er komen steeds nieuwe regels bij en die brengen steeds kosten met zich mee. De Nederlandse bedrijven lopen voorop in Europa. De consumenten kiezen echter voor het goedkoopste stukje vlees. Als schaalvergroting echter de enige mogelijkheid is om de kostprijs te drukken, dan moet hij met zijn bedrijf ook die kant op. Veel boeren willen helemaal geen megabedrijf, maar een familiebedrijf.

Een andere varkensboer wil graag verplaatsen naar een LOG (niet "mega") en vindt dat gezinsbedrijven niet het loodje moeten leggen ten opzichte van megabedrijven.

De heer **Rombouts** wijst erop dat de burgers via de gemeenteraadsverkiezingen van 3 maart invloed uit kunnen oefenen op wat er in hun gemeente gebeurt op het gebied van megastallen en plattelandsvernieuwing.

Een aanwezige stelt dat in de reconstructiecommissies geen burgers zaten. In sommige commissies zaten zelfs alleen varkensboeren. De provincie houdt op die manier grote bedrijven in het zadel.

Volgens een bezoeker hebben de provinciale staten de macht om via een verordening paal en perk te stellen aan de grootte van de bedrijven. De gemeenten kunnen daar weinig aan doen.

Een burger merkt op dat als de maatschappelijke kosten van de Q-koorts zouden worden doorgerekend, het vlees heel wat duurder zou zijn.

Een varkenshouder uit Aarle-Rixtel heeft per jaar zo'n 20.000 bezoekers op zijn bedrijf met een zichtstal. Hij heeft een stapel gastenboeken met enkel positieve reacties. Hij nodigt iedereen van harte uit om te komen kijken. De reconstructie is volgens hem nog in volle gang en heeft tijd nodig. Over een aantal jaren kan pas worden geconcludeerd of hij geslaagd is. Hij vindt de zorgen over ziektes begrijpelijk. Daarnaast vindt dan ook onderzoek plaats.

5. Megastallen en volksgezondheid

De heer **Jans** van de GGD stelt dat gezondheid vooral in beeld komt bij calamiteiten. Er zijn in verband met de megastallen gezondheidsvragen aan de orde gekomen. De fijnstofconcentraties in Brabant zijn de hoogste in Nederland (vooral door de kippensector), vergelijkbaar met die van Rotterdam. Van gevolgen van fijnstof weet men bijvoorbeeld nog maar heel weinig; er wordt weinig onderzoek naar gedaan. De reconstructieplannen hebben effect op de gezondheid van mensen. Er moet gezocht worden naar plaatsen waar bedrijven zich met nieuwe technieken beter kunnen ontwikkelen. De vraag is hoe groot ze kunnen worden, zonder dat er negatieve effecten optreden. Wat betreft het onder controle houden van dierziekten bevindt men zich nu op een cruciaal punt. Als bedrijven nog groter worden, komt de omgeving in het geding. Bedrijven moeten op afstand van elkaar staan. Bij grotere concentraties van dieren wordt de kans op ernstige vormen van virussen groter.

De heer **Hovenaars** is al 33 jaar huisarts in Elsendorp. Vroeger was daar al meer sprake van luchtweginfecties dan in steden. In 2005 kwamen er luchtmetingen van fijnstof en ammoniak. De waarde van ammoniak in de lucht bleek zeer hoog te zijn. Het is slecht voor de ogen en de luchtwegen. Daarnaast is de geur zeer onprettig. Fijnstof heeft enorme consequenties voor de gezondheid van de bewoners. In Elsendorp fietst geen mens meer. Het aantal RMSA-gevallen neemt sterk toe. De overheid doet te weinig. Gemeenten geven vergunningen af, terwijl ze niets weten over gezondheidsrisico's. De provincie geeft niet thuis. Er moet gestopt worden met de uitbreiding van LOG's. Men moet de zaken samen oplossen.

Discussie met de zaal

Een aanwezige stelt dat verschillende gemeenten totaal verschillende koersen varen. Hij vraagt zich af hoe de controle op de gemeenten plaatsvindt. De provincie zou moeten ingrijpen.

Een pluimveehouder met een gezinsbedrijf stelt dat het wel lastig is de uitstoot van fijnstof in bedwang te houden. Daar zijn echter luchtwassers voor. Er is sprake van een lastige keus tussen milieu en dierenwelzijn. Ze heeft het gevoel dat burgers en pluimveehouders steeds verder uit elkaar liggen. Ze heeft een folder over hoe de pluimveehouderij in elkaar zit. Als men die leest weet men hoe er echt gewerkt wordt.

Een ex-varkenshouder meldt dat het aantal varkenshouderijen is teruggelopen van 65.000 in 1965 naar 8.500 nu. Vóór 2013 zullen nog veel bedrijven verdwijnen vanwege aanvullende dierhuisvestingseisen. Voor veel boeren zijn de vereiste investeringen te hoog om in een LOG te gaan zitten.

Mevrouw **Stoks** snapt dat veehouders zich aangevallen voelen. Ze hebben vast mooie bedrijven en ze doen hun best om het goed te doen. Het gaat echter om de grens van het aantal dieren. Die is volgens haar bereikt. Straks zijn de rapen helemaal gaar als de varkensrechten wegvallen.

Onderzoeker **Robert Hoste** van de Universiteit van Wageningen (Landbouweconomisch Instituut, LEI) houdt zich bezig met de economie van de varkenssector. Varkenshouders in Brabant mogen trots zijn op het feit dat ze hier werken, de sector is de beste van de hele wereld. Tegelijkertijd zitten ze in een dichtbevolkt land. Als er alleen voor Nederland geproduceerd zou worden, zou de varkenssector kunnen krimpen met 60%. De vraag is of men met minder varkens toe kan. Dat kan, maar daar zitten wel veel consequenties aan vast. Er zit een hele wereld van werkgelegenheid achter de sector. Biologische

veehouderij is heel lastig op te zetten, nu is het biologisch varkensaandeel 2%. De marktprijs gaat namelijk naar het niveau van degene die het het goedkoopste kan leveren.

Een burger noemt enkele grote problemen van de intensieve veehouderij:

- het veevoer, er wordt oerwoud plaatgebrand voor de soja;
- de energiehuishouding (veel energieverbruik) van luchtwassers;
- het antibioticagebruik en het muteren van virussen.

Een bewoonster van het LOG Venhorst meent dat men niet moet doen alsof een LOG een onbewoond gebied is. Dat is niet het geval. Haar probleem is dat de concentratie van alle bedrijven bij elkaar veel te groot wordt. Het gebied van de MiddenPeelweg is aangemerkt als agribusinessgebied. Wat blijft er van dit deel van Brabant over? Die verantwoordelijkheid legt ze bij de provincie.

Een aanwezige vraagt zich af of er naar de burgers wordt geluisterd. De gemeente Oss wil in het gebied van een geitenhouderij gaan bouwen. De discussie over megastallen was er dertig jaar geleden ook al. Er is echter nooit een oplossing voor gekomen. De bestuurders moeten hun verantwoordelijkheid nemen.

Een burger, bestuurslid van milieuvereniging Land van Cuijk, haakt in op het betoog van Robert Hoste van het LEI over de grote financiële belangen van de varkenssector. Je moet dan wel álle kosten meerekenen, bijvoorbeeld grondwatervervuiling, MRSA in ziekenhuizen, Q-koorts etc.

Jurist Valentijn Wösten heeft een advies voor mensen die bezorgd zijn over de ontwikkelingen met betrekking tot de reconstructie. Boeren zijn in hoge mate georganiseerd, de buitenlui echter niet. Zij moeten zich organiseren en zich richten tot Den Haag, de Tweede Kamer, daar ligt de beslismacht. Op die manier zal men makkelijker een plaats aan de vergadertafel krijgen.

Een varkenshouder zegt te geloven in technische oplossingen. De agrarische sector moet zelf met oplossingen komen door zuivere lucht ín de stallen en naar buiten. Dan heb je ook minder antibioticagebruik.

De heer **Jans** meent dat het aspect volksgezondheid weinig aan bod is gekomen. Men meent echter wel dat er iets moet gebeuren op dit gebied. Men moet zonder te polariseren op zoek naar oplossingen. Als we de ontwikkelingen in de LOG's stoppen, dan wordt het nog veel erger. Uitbreidingen in extensieverings- en verwevingsgebieden zijn pas echt een probleem.

De heer **Hovenaars** geeft aan dat onderzoek al aangeeft dat megastallen schadelijk zijn voor de volksgezondheid. Er moet op lokaal niveau gedocumenteerd worden. De luchtwassers zijn geen antwoord op de ernst van de problematiek.

Een ex-internist meent dat RMSA een groot probleem is in de ziekenhuizen. Mensen moeten apart verpleegd worden, dat kost veel geld (€20 á 30.000 extra per patiënt). In Nederland is de problematiek nu nog beheersbaar, in Amerika is het probleem veel groter (daar overlijdt 20% aan ermee samenhangende infecties).

De heer **Rombouts**: gemeenten laten het vaak zitten, de provincie moet een sterke regisseur zijn.

De heer **Swinkels** benadrukt dat ondernemers veel meer risico lopen op besmetting. Ze hebben er zelf dus ook belang bij om naar oplossingen te zoeken. Als er niet ontwikkeld wordt, dan betekent dat het einde van de veehouderij.

6. Afsluitend interview

Mevrouw **Borsboom** denkt dat duidelijk is waar ze met het burgerinitiatief naartoe wil. Maatschappelijk randvoorwaarden moeten leidend zijn bij bedrijfsontwikkeling. Nu de ontwikkeling even stil zetten, anders hebben we straks weer iets vergelijkbaars met de Q-koorts-affaire. Mevrouw **Stoks** vindt dat er een goede discussie heeft plaatsgevonden, waarbij de bezorgdheid aan de orde is gekomen. De Statenleden hebben goed geluisterd. Ze hoopt dat iedereen in een mooi en gezond Brabant rond kan blijven fietsen en wandelen. De dames willen stappen ondernemen richting de gemeenteraden en hopen dat anderen dat ook doen. Ze roepen mensen op om mee te helpen.

7. Afsluiting

De heer **Engelfriet** geeft aan dat het verslag van de avond wordt verstuurd naar iedereen die gegevens achterlaat. Ook komt het via BrabantBalie beschikbaar. Op 8 januari vindt een expertmeeting plaats, daarbij kan men aanwezig zijn. Hij sluit de vergadering om 21.56 uur, onder dankzegging aan de aanwezigen.